

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

"GÜÇ DENGELERİ VE ADALET"

Danışman Öğretmen: Şefika Betül Buzluk

Öğrencinin Adı: Güneysu

Öğrencinin Soyadı: Çetin

Diploma Numarası: D001129-0149

Sözcük Sayısı: 3388

Araştırma Sorusu: Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü adlı romanında toplumsal adaletsizlik algısı, aile, din olguları ve yılan metaforu üzerinden nasıl ele alınmıştır?

ÖZ

Uluslararası Bakalorya Diploma Program A1 dersi kapsamında uzun tez olarak yapılan bu çalışmada, Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü adlı romanında sorgulanan “toplumsal adaletsizlik” olgusu leit motive olarak kullanılan “yılan” metaforunun toplum üzerinde yarattığı; düşmanlık, kötü haber algısı gibi çağrışımları üzerinden incelenmiş, yapıtta, toplumsal yaşamın belirleyenlerinden olan “toplumsal adaletsizlik” olgusu, kente göre çok daha az değişkeni olan köy uzamında daha temel alt başlıklarla ele alınmıştır.

Bunlardan yola çıkarak “yılan” metaforunun “toplumsal adaletsizlik” algısı içinde özellikle figürlere yüklenen bir sembol olduğu ve ikisinin bütünlük içinde değerlendirilebileceği sonucuna varılmıştır. Adaletsizlik başlığı ile birlikte leit motive yılanın; toplumsal sınıf farklılıkları, inanç algısı ve aile kavramı ile incelenmesine, bu kavram içerisinde de kadın-erkek, anne-çocuk başlıkları altında temel bir değişken olan cinsiyet algısı üzerinden yorumlanabileceğine karar verilmiştir.

Yapılacak bir başka çalışmada köy uzamındaki aile olgusu geleneklerini ve değişime olan bakış açılarıyla birlikte tek bir başlık altında incelenebilir.

İÇİNDEKİLER

1.GİRİŞ.....	3
2.TOPLUMSAL ADALETSİZLİK.....	5
3.YILAN.....	9
4.AİLE İLİŞKİLERİNDEKİ ADALETSİZLİK.....	10
5.İNANÇ ALGISI.....	13
6.SONUÇ.....	14
7.KAYNAKÇA.....	15

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu ilk yıldan 1945 yılına kadar tek parti tarafından yönetiliyordu. Savaştan çıkmış olmasına rağmen yeni bir devlet kurulurken yeni bir rejimin toplum tarafından içselleştirilmesi kolay olmayacağı için tam demokratik döneme geçiş zaman almıştı. Türkiye Cumhuriyeti'nin tam demokratik yaşama başlaması ise çok partili sisteme geçişle olmuştur. Çok partili dönemin başlangıç yıllarında kurucu partinin iktidardan düşmesi ve Adnan Menderes döneminin başlaması toplumda bazı kargaşalara sebep olmuştur. Toplumun bütününe bu yeni rejimin öncelikle ne olduğunu anlatmak ve bu rejim algısı içinde yaşamalarını dayatmak, ya da bu rejimi benimsetmek bu yönetim şekli hakkında bilgisi olmayan halk için kolay olmayacağından yer yer baskıcı bir politika izlenmiştir. Bunun yanı sıra çok partili dönemle birlikte iktidara gelen Adnan Menderes halka daha rahat bir hayatı vaad ederek iktidara gelmiştir ve halkın siyasal yapıyı sorgulamasına sebep olmuştur. Her ne kadar eskiye nazaran daha iyi bir iktidar olduğu düşünülse de kurucu partinin köy halkı dahil halkın geneline verdiği önemi vermemiştir. Köy Enstitülerinin kapatılması gibi örnekler ise köyde kente göre toplumsal adaletsizlik kavramının daha çok öne çıkmasına neden olmuştur. Orhan Kemal'in Hanımın Çiftliği, Yaşar Kemal'in Orta Direk'i ve tezin konusu olan Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü adlı romanlarında dönem yazarları toplumsal adaletsizlik kavramını köy gerçekliği ile işleyerek kitlelere aktarmışlardır.

Darbeyi hazırlayan Adnan Menderes dönemindeki köy gerçekliği ile verilen toplumsal adaletsizlik kavramı toplumcu-gerçekçi yazarlar tarafından sık sık kaleme alınmış ve Yılanların Öcü adlı romanda da ele alınan temel olgulardan biri olmuştur. Romanda yer alan toplumsal sınıflar, yılan metaforu, inanç, aile gibi yardımcı öğeler ana temanın işlenmesinde önemli bir yere sahip olmuştur.

Köy gerçekliğindeki toplumsal adaletsizliği anlatırken ezilen toplumun sembolü olan Irazca , yaptın odak figürü konumdadır. Irazca, oğlu Kara Bayram, gelini Hacca ve torunlarıyla birlikte köyün merkezinde sadece başlarını sokmaya yarayan dört duvarın içinde yaşamaktadırlar. Aile, toplumun ezilen kısmının güçlü bir sembolü iken evlerinin merkezde olması onları şanslı ailelerden birisi yapar. Öte yandan merkeze hatta Kara Bayram'ın ailesinin evinin hemen yanına Muhtar'dan arsa satın alarak ev yapmak isteyen Haceli ve Muhtar, toplumun ezen kısmının sembolüdür ve düşündükleri tek şey kendi çıkarlarıdır. Romanda ezen-ezilen çatışması Haceli'nin Kara Bayram'ın evinin yanına ev yapmak istemesiyle başlar. Bu çatışmada ataerkil toplumun bir parçası olmasına rağmen otoriter bir figür olan Irazca'nın rolü çok önemlidir. Zayıf bir figür olarak okuyucuya sunulan Oğlu Kara Bayram'ı himayesi altına alarak ezen cephesindeki baskın figür olmuştur. Fakir Baykurt yapıtı hakim bakış açısı ile kaleme almış olduğu için sadece Irazca'nın değil bütün karakterlerin düşüncelerine yer vermiştir ve bu köy gerçekliğini daha net bir biçimde okuyucuya sunmuştur. Örneğin, toplumun ezilen kesimini temsil eden Kara Bayram'ın küçük hayaller kurması ve onun bunlarla mutlu olması köy gerçekliğindeki umutsuzluğun ne kadar büyük olduğunun göstergesidir. Çünkü mutlu olmanın nasıl bir şey olduğunu bilmeyen Kara Bayram'ın umuda ihtiyacı vardır ve bu umudunu ancak küçük hayallerle ayakta tutabilmektedir. Kara Bayram'ın bu küçük hayallerinden sadece bir kısmına ortak olan eşi Hacca'da ise kadere boyun eğmişlik vardır ve bu figür okuyucuya köy kadını anlatır. Ezen cephesinde ise Muhtar otoriter bir kişiliğe sahiptir ve manipülatör karakteri ile halkı etkisi altına alır. Halkı etkisi altına almakta önemli bir güdümlenici yöntemi olan dini, bu olgunun sembolü olan Beytullah Hoca üzerinden kullanmıştır. Hacca gibi alkışçıları ise iki tarafın da çıkarları doğrultusunda yanına alır. Köyde gerçekleşen bu ezen-ezilen çatışmasında ise her iki tarafın da tek mutlak korkusu yılanlardır.

2-TOPLUMSAL ADALETSİZLİK

Toplumsal adaletsizliğin temelini oluşturan sınıf farklılıkları iki ana sınıf oluşturur:

Bunlar ezen kesim ve ezilen kesimdir. Ezen kesim iktidarın verdiği otorite ve para ile güçlüdür. Bu güç toplumsal işleyişi ve normları belirler. Kendi fikirlerine sahip çıkamayan otoritenin karşısında kendi hakları için direnmekten korkan kesim de güçlülerin işlerini kendilerine de pay çıkaracak doğrultuda yaparak kendilerini ezen kesimin bir parçası haline getirirler. Öteki taraftan parası olmayan, toplumsal rolleri zorla kabul ettirilmiş, güçlü kesimin bir parçası haline gelememiş halk ise ezilen sınıf olarak adlandırılmaktadır. Bu otoritenin gücü ile ezilen sınıf, köy gerçekliğini tüm yalınlığı ile ortaya koymaktadır. Köy halkının yaşadığı çaresizlik, haksızlıklara boyun eğmek zorunda kalmaları ve yoksulluk bu ezilmişliğin ve güçsüzlüğün kaçınılmaz sonuçlarıdır. Bu iki temel sınıf birbirleriyle hep galibi belli bir çatışma içindedirler. Bu yüzdendir ki toplumun ezen sınıfı yılanlar ile özdeşleştirilebilir. Ezen sınıf da yılanlar gibi yanında olmayan, onların yaşamında zorluklar yaratan kendine göre güçsüzü, yani ezilen sınıfı zehri ile yok etmek istemektedir. Fakat bu yok ediş yılanlarda olduğu gibi karşısındakinin canını alarak kolay ve kısa yoldan gerçekleştirilmez. Ezen sınıfın hırsı, para ve otorite sevdası da işin içine girince karşısındakine yani ezilen sınıfa canlarını almadan ama yavaş yavaş , sanki işkence yapar gibi yoksulluğu tüm gerçekliği ile yaşatarak çaresiz hale getirmektedirler. İşte bu yüzdendir ki hayvanlar aleminden yılan, insansı hırslar da işin içine girince ezen sınıfın sembolü haline gelmektedir.

Romanda ise odak figür Kara Bayram ve ailesi ezilen sınıfın parçası iken, yapıt boyunca çatışma içerisinde olduğu Kara Bayram ve Muhtar da ezen sınıfı yani yılanları betimlemektedirler. Yapıt, Haceli'nin Kara Bayram'ın evinin yanındaki arazide ev yapmaya girişmesi ile başlar. O arazi Haceli'ye Muhtar tarafından yasal olmayan yollardan satılmıştır. Muhtar'ın bu araziye olması gerektiğinden daha düşük bir fiyatla Haceli'ye vermesiyle halk

üzerindeki otoritesini güçlendirecek, iyilik yaptığı düşünülürken aslında halkın gözünde yerini sağlamlaştıracaktır.

Muhtar köyde ezen sınıfın en güçlü karakteri halindedir. Muhtar'ın halk üzerinde yaptığı baskı ve onları etkileme, güdüm altına alma yeteneği baskı ile yönetilen toplumun liderlerine bir göndermedir. Muhtar'ın:

“ ‘Hayır’ demek yasak edilmiştir. ” , “ Ortada demokratçılık olduğu için itiraz olmaz. İtiraz bozgunculuktur. Meşhur cevaptır yani; ön teker nereye giderse, arka teker oraya gider. Biz de zorunluyuz Kaymakam'ın gittiği yere gitmeye. Elindeyse gitme. Elindeyse gitme. Zorla götürürler. Şimdi arkadaşlar, bu benim sözüm için cevabınız nedir? ‘Hayır’ mı yoksa ‘Hayhay’ mı? ” (Yılanların Öcü, Fakir Baykurt 2014)

sözleri ile halkı etkileme gücü, halka aslında demokratik rejim ile yönetildiklerine yönelik bir inandırma çabası , aslında onları kandırma sevdasıdır. Bunun etkisinde sözde demokratik köyde, aşağılama sindirme yöntemleri ile halkı etkisiz hale getirerek kendisini olduğundan daha güçlü bir konuma getirmek istemektedir. Sorduğu sorulara *“hayhaydan”* başka yanıt kabul etmeyen muhtar; Cumhuriyet'in babası Mustafa Kemal'i ve sosyal devletin temel kavramlarını içeren demokrasi gibi kavramları da köy halkına yanlış tanıtarak, sahip oldukları haklardan haberdar olmamalarını ve onları demokratik düzen içinde yaşadıklarına inandırmayı amaçlamıştır. Bundan sonra ise yine bir başka yalana geçerek yaşadıkları hayatın kendi sözlerine uydukları sürece çok güzel olacağını vurgulamıştır.

“ Karataş köyünün sırtı yere gelmez arkadaşlar! Evvelallah, milletin sırtı da yere gelmez! Tabii, ‘hayhay’ demekten geri kalmadığınız sürece. ”. Konuşmasını daha dolu gösterip kendisini köylüden daha üstün göstermek için ise bir konuyu anlatırken lafı uzatıp, köylüye kendisini küçük gösterip, dallandırmıştır. “Şimdi arkadaşlar, tabii bilen var, bilmeyen var; gören var görmeyen var; bu heykel denilen şeyler nedir? Bunu biraz anlatayım size: heykel dedikleri bir taştır arkadaşlar. Ya da tunçtur. Askerliğinde Konya'yı görenler bilir. İzmir'e koyun sürenler de görmüştür. Konya'da büyük bir taş. Taşın üstünde bir kaputlu adam. Bir elinde arpa tutuyor, bir elinde kılıç. İzmir'de bir büyük taş. Taşın üstünde bir büyük at. At şaha kalkmış. Üstünde büyük bir adam. Günahı vobalı söyleyenlerin boynuna, bu tunçtan adamları Gazi Paşa Hazretlerine benzetirler; bilmem aslı va bilmem aslı yok! Bizim vilayetin çarşısına dikilecek heykelin Gazi Paşa hazretleriyle bir ilgisi yok. ” (Yılanların Öcü, Fakir Baykurt 2014)

Bu konuşmayı köy meydanına heykel inşa etmek için yapıyor olan muhtar yine köylüyü oyuna getirerek normal şartlarda kendi ödemesi gereken parayı köylüden toplama yoluna giderek

yani aslında onları kandırarak kendi çıkarlarını gözeten bir yönetici, bir sömürü merkezi olduğunu kanıtlayacaktır. Bunu yaparken de halkı aslında yapılması gereken şeyin bu olması gerektiği yönünde ikna eder ve daha resmi gözükmesi için ailelerin gelirlerine göre alacağı para miktarının farklı olduğunu söyler, fakat yine bunu yaparken geliri düşük olmasına rağmen işine taş koyduğu için Kara Bayram ve ailesinin geliri sanki fazlamış gibi gösterilerek fazla para alınır. Köylünün üretebileceği herhangi bir çözüm önerisine karşın da emrin büyük yerden olduğunu ve paranın ödenmesi gerektiğini söylemiştir:

“ Otuz lira aylığa bu kadar eziyet fazladır. Mebuslarımız bile bu kadar konuşuvermiyor! Biz bu parayı ödeyeceğiz, bunu aklınıza iyi koyun! Tenzili menzili yoktur. Buyruk vilayetten verilmiştir; söz geçmez.” Ezen sınıfın temsilcisi bu güçlü karaktere ise tabii ki karşı duracak köylüler de vardır. Bunlardan birisi olan Ağali Muhtar’ın bu konuşmasının üstüne itiraz etmiştir. *“neye itiraz etmedin? Biz de para çoktur! Demedin. Hiç itiraz etmeyince olur mu? Herkes ‘hayhay’ demiş, sen de onlara uymuşsun! İtiraz edersem ortada kalırım demişsin. Herkes böyle düşünmüş. Ee, neye varacak bunun sonu böyle? Siyaset diyorsun; ne siyaset, ne bir şey! Kupkuru bir heykel be... Ne yararı var heykelin hükümete, millete? Ne yararı var ölüye diriye? İnsan buna itiraz etmez mi?”* bunun üzerine ise muhtar güçlü ve etkileyici yönünü kullanarak olayı kendisine döndürmeyi başarmıştır : *“Canım Ağali, olmazına olmazına konuşma arkadaş! Nerede buldun öyle milleti? Karganın alayı olur mu? Bizim insanımız tıpkı karga! Kaymakam’ın önünde herkes ‘hayhay’ diye bağırды; dışarı çıkınca bir de ne görelim? Hep homurdanmağa başlamazlar mı? Ben de buna kızarım işte! Ee, ulan eşşek oğlu eşşek, sözüm yabana, hayvan oğlu hayvan, homurdanma dediğin, içerde, Kaymakam’ın yamacında olacak! Yani, senin dediğin gibi! Ama benim de dediğim gibi, nerede o millet?”* (Yılanların Öcü, Fakir Baykurt 2014)

Yapıtın bu bölümünde ezen sınıfın odak figürü muhtar detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

Ezen kesime karşı olarak da ezilen kesimin odak figürü de Kara Bayram ve ailesidir. Kara Bayram ve ailesi çok zor şartlarda yaşıyor olmalarına rağmen içlerindeki umut her zaman devam etmektedir. Yapıtın başlarında Haçça ve eşi Kara Bayram’ın arasında geçen konuşma ile bu umut ışığı yakılmıştır. Askere gittiğinde ilk defa duş kullanan Kara Bayram çok paraları olduğu zaman evlerine bir duş yaptıracakları hayalini eşi Haçça’ya anlatarak hem günlük yaşamın temel gereksinim araçları hem de toplumsal yaşamın sıradanlığının köy yaşamından çok farklı olduğu gerçeğini vermek ister. Aynı zaman da olay örgüsünün ilerleyen bölümlerinde Kara Bayram ile Hacceli arasında yaşanan büyük çatışma sırasında yaralanan Kara Bayram’ın eşi Haçça’yı ziyarete gelen ve kendileri gibi yapıtta ezilen sınıfın yan karakterlerinden olan komşularına çay ikram ederken kullandıkları bardakların düzensizliği de normal bir evin sahip olması gereken

eşyalara bile sahip olmadıklarını göstererek köy uzamındaki ezilen sınıfın yaşadığı zorluklara ayna tutulmuştur. “ *Sigara tütün yok evde. Kara Şali ölüp gideli çay kahve de bulunmaz. Bardak, kaşık, şekerlik... Kimi kırılmış, kimi yitmişti onca döküntünün içinde. Evde sabahları çay içme göreneği yok.... ‘Size bir yoksul çayı kaynatıyorum!’ (Yılanların Öcü, Fakir Baykurt 2014)*

3.Yılan Metaforu

Her toplumda, o toplumun yaşam biçimlerine , beklentilerine , alışkanlıklarına ve elbette kültürel yapısına göre nesnelere , belirli yer edinirler ve bunların çağrışımları vardır. Bir hayvan herhangi bir toplumda kutsal çağrışımları oluştururken bir başka toplumda ise yılan, korku gibi algıları açığa çıkarabilir. Yılanların Öcü’nde de sık sık yer verilen yılan metaforu Türk toplumunda genel olarak düşmanı, kötülüğü, sinsiliği çağrıştırır. Çünkü yılanın sinsice yaklaşarak düşman olarak gördüğü varlığa zehrini enjekte ederek onu öldürebilecek kadar hain ve korkutucu bir hayvan algısı vardı. Fakir Baykurt da yapıtında bu güçlü metaforu toplumsal adaletsizliğin, toplumun işleyişindeki rolünün büyüklüğünü göstermek için sembolleştirmiş, leit motive olarak kullanmıştır.

“*Duy İşte. O günden beri Güroluk çamlığının tek mil yılanları bizim takıma düşmandır. Hem de inadına çoğalmış, kırı bayırı, çamuru çayırı doldurmuşlardır. Küpeli, çingiraklı...boyamalı yılanlar... tür tür gelip, malımıza canımıza ne zarar verebilirlerse kar sayarlar. Üç yılda bir saldırırlar. Aşağı Bekköyde benim adını aldığım bir Bayram Emmi’ m vardı. Onun bir kızı adı Hanife; sekiz yaşındayken, çavdar biçtikleri tarlada, ahlatın dibinde uyurken yılan sokup öldürdü bu Hanife’yi. Anam anlatır, gene bir halam varmış. Ortaköy’e gelin gitmiş; bir gece onun da boğazına yılan akmış, çıkaramamışlar; ölmüş. Daha neler... on yıl kadar oluyor, bir tosunumuz gitti. Ekin aralarında otlata otlata beslemiştik. Karşıdan bakıldığı zaman kemiği sırtımayan, şöyle ellerinki gibi açar bir öküz diyorduk. Tam boyunduruğa koşacağımız zaman onu da yılan aldı elimizden. Yılanlar böyle yaptıkça, bize de onları bir bir öldürmek düşünüyor. Biz onlara, onlar bize. Birbirimize ne zarar verebilirsek... yılanlar, güya, toplanıp karar vermiş aralarında. Bizim kökümüzü yeryüzünden kazımadıkça içleri rahat etmeyecekmiş. Kralları Şahmaran’ı öldürmüştük çünkü... ” (Yılanların Öcü, Fakir Baykurt 2014)*

Yukarıda verilen alıntıda da görüldüğü gibi yılanlar köylünün mutlak korkusudur.

Kralları Şahmaran’ı öldüren, odak figür Kara Bayram’ın babasıdır. Bu izlek ise toplumsal adaletsizlik kavramını öne çıkarır. Çünkü Kara Bayram’ın babası ezilen sınıfı simgelerken, yılanlar toplumun güçlü kesiminin bir sembolüdür. Yılanlar ve insanlar arasındaki ikisinden

birisinin soyu tükeninceye kadar bitmeyecek olan savaş aslında ezen ve ezilen kesimin bitmek bilmeyen savaşıdır. Yapıtın olay örgüsünde Kara Bayram ve Haceli'nin arasındaki çatışmanın hemen öncesinde verilen bu ipucu izlekteki Şahmaran, aslında ezen toplumun en güçlü bireyidir. Haceli de ezen toplumun güçlü bireylerinin yanında almaktadır ve Kara Bayram'ın evinin yanında bir yer satın alarak yeni bir ev yaptırmak istemektedir. Haksızlığa boyun eğmek istemeyen Kara Bayram ise bir direnç gösterir. Toplumun iki temel grubu arasında yaşanan bu tartışma Kara Bayram'ın annesi Irazca tarafından daha güçlü ve zorlayıcı bir hale dönüştürülür. Irazca'nın söylediği: “ *O çıkmayacak! Ben çıkacağım! Ben öleceğim, o yaşayacak! O ölürse, sen cezaevine gidersin, karın boşta kalır! Çünkü senin karıyı ben alamam! Beni öldürür cezaevine gidersin, senin karıyı benim Bayram alır! Anladın mı oğlum neden çıkmıyor?*” (Yılanların Öcü, Fakir Baykurt 2014) sözlerinde Haceli'yi kendi ölümü ve sonrasında yaşanacaklar ile ilgili tehdit ediyor olması yılanlar ve insanlar arasındaki savaş ile örtüşür ve yılan metaforunun aslında bu kavgayı öne çıkarmak için kullanılmış olduğu görülür. Yapıtın ilerleyen bölümlerinde ise Haceli'den yılan olarak bahsedilmesi bu görüşü destekler. “ *Yılanlar çullandılar üstümüze anam! Her yer yılan olmuş! Dünya yılanla karmış kadın anacığım.*”, “ *Bunlar bir yandan, yılanlar bir yandan ay kardaşım!..*” (Yılanların Öcü, Fakir Baykurt 2014)

4.Aile İlişkilerinde Adalet Algısı

Toplumların en küçük ve en temel oluşumu olan aile, içinde bulunduğu toplumun yaşayış biçimini, adalet algısını, gelenek ve göreneklerini belirler. Eğer bir aile toplumu oluşturan diğer ailelerden farklı geleneklere sahipse durumuna göre ya daha güçlü ya da daha güçsüz sayılır. Örneğin, bir toplumun ekonomik düzeyi zayıf ise ve buna göre o toplumdaki aileler yaşam biçimlerini genel olarak daha tutumlu olmak, daha çok çalışmak yani emek üzerine kurmuşlardır, fakat bu ailelerin yanında çok zengin bir aile varsa ve ekonomik durumundan dolayı alışkanlıkları farklılık gösteriyorsa o aile daha güçlü görülür. Bir diğer yandan ataerkil bir toplumda kadının söz sahibi olması düşünülemezken, kadın ailede daha güçsüz görülür ve o

toplumun kadına bakışı onu ezme, sömürme, değersiz görme odaklıdır. Sonuç olarak ailelerin farklı yaşam algıları, alışkanlıkları olsa bile özellikle ekonomik yönden güçlü olan aile ezen sınıfını oluştururken güçsüz olan aile hep çalışmaya, azla yetinmeye ve de ezilen olmaya mahkum sınıfı temsil etmektedir. Bu sınıf farklılıklarının yanı sıra istisnalar dışında ailenin yaşayış biçiminin toplumun yaşayışını etkilediğinden bahsedilmişti. Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü adlı romanında ise aile algısı kadın-erkek ilişkisi ve anne kavramının toplumdaki rolü üzerinden ele alınmış, ailedeki değişimler, farklı algı ve yapılar romanın belirleyenleri olmuştur.

Ataerkil bir toplum yapısına sahip Türk toplumunda sosyokültürel olarak gelişmemiş uzamlarda kadının yeri erkekten sonra gelir ve kadın ona biçilmiş görevler bağlamında öncelikle “annelik” misyonuyla ön plandadır. Bu misyonun dışında kadına duyulması gereken saygı belli sevgi ve gereksiniminden daha sonra gelir. Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü adlı romanın da ise bu kadın-erkek ilişkisi ağırlıklı olarak Fatma ve Haceli üzerinden işlenirken aynı zamanda Haçça ve Kara Bayram üzerinden de okuyucuya sunulmuştur.

Fatma ve Haceli'nin arasında yaşanan kadın erkek ilişkisi ataerkil toplumların köy uzamlarında yaşanan köy gerçekliğini yansıtmaktadır. Fatma aslında odak figür Kara Bayram ile evlenmek istemektedir. Yaşadığı uzamdaki kadın figürlerinin sözü geçerli sayılmadığı için ondan önce davranan Haçça görücü usulü ile Kara Bayram ile evlendirilmiştir. Bunun üstüne ise Fatma görücü usulü ile Kara Bayram ile evlendirilip yaşamak istemediği hayatı yaşamak zorunda kalmış ve beklentilerine ulaşamamış, duygularına gem vurulmuş bir kadın olarak toplumda kaybolmuştur. Kara Bayram'a güçlü duygusal hisler besleyen eşi Fatma Hacceli ve Kara Bayram'ın kavgası sırasında arada kalmıştır. Kavganın büyümesini istemeyen, ağırlıklı olarak Kara Bayram'ın ama sonuç olarak da her iki tarafın da mutlu olabileceği bir çıkış yolu aramaktadır ve bunun için Kara Bayram'ın annesi Irazca ile konuşmaya gider:

“Öyleyse söyleyeceğim hala... ben senin gelinin olmak istedim, olamadım; bari şimdi komşun olayım Iraz Hala! Tekine dememişler, 'Bir şeyi çok isteme, olmaz! Alanlı Ayşe'nin kızı Haçça benden baskın çıktı, geldi oturdu evinize. Ben Aşağı Mahalle'nin kötüsüne düştüm. Deli Haceli çıktı kaşığım. Kara derimmiş. Çekiyorum şimdi. Çekiyorum ama pek zor Iraz Hala.

Etme eyleme, komşu olalım da, karşılardan baka baka, yüreğimin tüm yağları erimesin! Bağlandım kaldım bir kötüye, kopamıyorum. Tadı yok, tuzu yok ömrümün. Isırgan otu gibi yapıştı yakama, koparıp atamıyorum. Gönlüm baharını alamadı. Günler geçip gidiyor. Gençlik gidiyor. Dünya gidiyor. Gelimli gidimli dünya, ahir son ucu ölümlü dünya! Ölümlü ama dönümlü değil Iraz Hala.”. “İnsan dil ile anlaşır Iraz Hala! Ben dövüşmeye, kan çıkarmaya gelmiyorum Irazca Hala.” (Yılanların Öcü, Fakir Baykurt 2014)

sözlerinde Fatma'nın yaşadığı korku işlenmiştir. Fatma'nın da kendileri gibi ezilmiş, örselenmiş, mutsuz bir kadın olduğunu anlayan Irazca her ne kadar gönlü yumuşasa da haklı oldukları davadan da ödün vermemek için hissettiğinden daha sert bir mizaç ile:

“Öyleyse çek arabanı!... benim oğlumun dirliğini bozma! Bu sözü de dememiş ol bana! Hem kimsin sen? Benim düşmanımın karısı! Eğer hayırlı komşu olmak istiyorsan, söyle kocan olacak o soysuza, evimin önünden çekilsin! Yanımızda, yöremizde yıkıklar var; alsın birini, temizlesin, oraya yapsın evini! Sen de oğluma göz koyma. Yanıyormuşsun, tutuşuyormuşsun, var mı yararı? İş işten geçmiş bir kez... dişini sık, gönlünü susturmaya bak iyi kötü! Dünyada herkesin vardır bir gönlünün yanıp tutuştuğu, yanıp tutuşup alamadığı, varamadığı... Ama ne yapacaksın, düzeni kurup gidenler için bu yanını düşünmemiş. Anlaşıldı mı kızım?” (Yılanların Öcü, Fakir Baykurt 2014)

demiştir. Bu sözleri söylemesine rağmen Fatma'yı sevdiğini ve sadece haklı kavgasını kazanmak için ona kötü davranması gerektiğini savunurken Fatma ile oğlu Kara Bayram'ın arasında bir şeyler yaşanmasına da ön ayak olmuştur. Fatma'nın çaresizliği ise iç monologlar halinde işlenmiştir:

“ Mapuslar gibiyim. Daracık bir demir sandıkta kapalıyım. Havamı kesmişler, boğuluyorum. Yelimi kesmişler yanıyorum. Susadım su isterim! Bana pınar gösterin! Ben pınardan kanmam! Bayram'ın tatlı göl suları gibi parlak gözleri var. Bayram'ın diri kolları var... Bayram'ın kollarını isterim.” (Yılanların Öcü, Fakir Baykurt 2014)

Kadın erkek ilişkisini yansıtan diğer karakterler ise Haçça ve Kara Bayram'dır. Onlar ait oldukları ataerkil toplum yapısına aykırı olarak kadına değer vermektedirler. Burada paranın nasıl harcanacağı konusunda Haçça'ya danışması ve bunun üstüne birlikte hayal kurmaları ailedeki adalet algısının sosyokültürel açıdan geliştiğinin kanıtıdır, çünkü, yaşadıkları toplumdaki en önemli olgu olan gücü temsil eden paranın nasıl harcanacağı konusunda Kara Bayram'ın eşiyle birlikte konuşuyor olması onların buldukları toplumdaki farklarını göstermektedir.

Toplumların temel taşı ailenin kurulmasında ve sürekliliğinin sağlanmasında en çok emek harcayan figür ise annedir. Bu yüzdendir ki anneler kutsal bir varlık olarak görülür.

Romanda Irazca kutsal anne rolünü simgelemektedir. Anne her ne kadar kutsal olursa olsun, ataerkil toplum yapısına sahip bir köy uzamında söz sahibi olacak kadar güçlü değildir. Fakat Irazca olay örgüsündeki düğüm noktalarının kurulmasına ve çözülmesine katkı sağlayan en önemli karakterlerden birisidir. Kara Bayram ve ailesinin bu yönden de toplumun genelinden farklı olması o toplumun genel geçer kurallarına yabancılaşarak ezilen sınıf olduklarının kanıtıdır. Irazca evlerinin önüne ev yapacak olan Hacceli'ye en çok karşı çıkan karakterdir. Kadın başına, kendi hakkını savunduğu için her zaman zorlanmaktadır. Bunu üzerine köye ziyarete gelen Kaymakam'dan yardım istemiştir. Kaymakam'a muhtar ve Hacceli tarafından uğradıkları bütün haksızlıkları anlatmıştır. Bu haksızlığın en büyüğü ise Hacceli'nin Haçça'yı ölesiye dövmüş olmasının ardından Haçça'nın gebe olduğu bebeğini düşünmüş olmasıdır. Dolayısıyla da gerçek demokrat düzenin dürüst bir bireyini aynı zamanda "devlet"i simgeleyen Kaymakam da haklının yanında durmuş ve köye Muhtar'ın daveti üzerine gelmesine karşın rağmen onun davetini geri çevirerek Kara Bayram ve ailesinin evine gitmiştir. Bu olayın üzerine Muhtar kendisinden daha güçlü olan Kaymakam'ın desteğini göremediği için korkmuş ve Hacceli'yi tek başına bırakarak Haçça'nın iyileşmesi için onlara doktor göndermiştir. Burada bir anne figürünün gücü, inancı, direnci ve her şeye rağmen yapabilecekleri anlatılmıştır.

5. İnanç Algısı

Toplumun bir diğer temel değer yargılarından olan olgu ise din olgusudur. Din büyük kitleleri yönetmekteki en etkili yoldur. Bu yüzden ki romanda ezen grubun odak figürü Muhtar halkı gücüyle ezmeye çalışırken din olgusundan da yararlanır fakat bu romanda dini asıl simgeleyen karakter Muhtar Değiş Beytullah Hoca'dır. Beytullah Hoca köyün imamıdır. Her şeyden önce ona danışılır. Hacceli evi yaptırmaya başlamadan önce de Beytullah Hocaya danışmıştır. Aynı zamanda din birliği bu köyü bir arada tutar. Camiye bütün köylü gider ve orada ibadetlerini birbirlerine göstererek yapmaktadırlar. Buna karşın Kara Bayram herkesin içinde ibadet etmekten hoşlanmadığı için camiye gitmez ve bu da onun toplumdaki dışlanmasına

sebepler olmuştur. Bu yüzden yine Kara Bayram ve ailesi toplumsal normların dışında kalarak ezen sınıfına girmiştir.

6.SONUÇ

Toplumun en önemli belirleyenlerinden biri olan toplumsal adaletsizliğin o toplumdaki düzeni ve genel yargıları belirleyen din, aile gibi en temel olgularının üzerindeki etkisinin yadsınamayacak bir gerçek olduğu açıktır. Toplumu oluşturan her türlü sınıfın da toplumun genel düzenine etkisi ise yok sayılamayacak kadar fazladır. Bu sınıflar arasındaki gerek ekonomik, gerek eğitim, gerek sosyo-kültürel açıdan görülen farklılıklar o toplumların temel belirleyeni olmakta bu çizgilerin çok sert çizgilerle belirlenmiş olması toplumu olumsuz yönde etkilemektedir. Çünkü bu sınıf farklılıkları toplumsal yaşamın içerisinde haksızlıklara dönüşmektedir. Para ve güç bütün basamakların en üstünde görülmektedir. Oysaki olması gereken toplum düzeninde sınıf çalışmaları ve topluma katkıları ile oluşmalıdır ve sınıflar arasında her zaman saygı olmalıdır.

KAYNAKÇA

BAYKURT FAKİR, YILANLARIN ÖCÜ, LİTERATÜR YAYINLARI 2014